

Postkapitalisme. Een gids voor de toekomst

door Dave van Ooijen¹

Sinds de kredietcrisis van 2008 staat het neoliberalisme stevig in het beklagdenbankje. Van alle kanten wordt er voor gepleit om de ruimte die 'het marktdenken' in de afgelopen decennia heeft gekregen in te gaan dammen. Dat 'de markt' zonder stevige kaders van de overheid beter in staat zou zijn om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen en tot betere resultaten te komen, is een fabeltje gebleken. In tegendeel. Het marktdenken heeft tot een groot aantal extremiteiten en uitwassen geleid die de mondiale economie tot aan de rand van de afgrond hebben gebracht. Alleen door middel van krachtig overheidsingrijpen was het mogelijk banken en landen te redden en het financiële systeem overeind te houden. Is met de kredietcrisis van 2008 nu een einde gekomen aan het neoliberalisme en staan we aan het begin van een nieuwe economische fase, die van het 'postkapitalisme'? Of staan we op een tweesprong en is ook een andere vorm van kapitalisme mogelijk?

Angelsaksisch kapitalisme

Laat ik meteen met de deur in huis vallen. Het boek *'Postkapitalisme. Een gids voor de toekomst'* is een uitstekend boek voor degenen die willen weten hoe op dit moment in de Angelsaksische wereld wordt aangekeken tegen de kredietcrisis van 2008. En hoe er in deze wereld, met een journalistieke bril, naar de huidige informatiesamenleving wordt gekeken. Het is geschreven door de Engelse journalist Paul Mason, een veelbekroond economieredacteur van Channel 4 News. In het boek schetst Mason een overgang naar een postkapitalistisch economisch systeem. Een systeem gebaseerd op coöperaties, zelfmanagement, lokale valuta, een deeleconomie en een basisinkomen. Het boek, dat tot doel heeft een raamwerk voor de toekomst te ontwerpen, is opgebouwd uit drie delen. Deel 1 gaat over de crisis en hoe we daarin terecht gekomen zijn. In deel 2 wordt een poging gedaan om tot een nieuwe, samenhangende theorie van het postkapitalisme te komen. En in deel 3 onderzoekt Mason hoe de overgang naar het postkapitalisme eruit zou kunnen zien. In dit laatste deel wordt in drie hoofdstukken een schets van 'projectplan' gegeven om de economie voorbij het kapitalisme te voeren.

Informatiesamenleving

Volgens Mason speelt vandaag de dag de voornaamste strijd binnen het moderne kapitalisme zich af tussen gratis en in overvloed aanwezige informatie, en een systeem van monopolies, banken en overheden die moeite hebben de controle over de macht en de informatie in handen te houden. Een economie gebaseerd op informatie, met haar natuurlijke neiging om te zorgen voor producten die niets kosten en voor zwakke eigendomsrechten, kán volgens Mason geen kapitalistische economie

¹ Dave van Ooijen studeerde sociologie en politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn blogs en artikelen verschijnen onder meer op zijn website: www.davevanooijen.nl.

zijn. In navolging van Drucker, die in 1993 zijn boek 'Post-Capitalist Society' uitbracht, zegt ook Mason dat de informatietechnologie iets fundamenteels ondermijnt in de manier waarop het kapitalisme werkt. De manier waarop Mason evenwel aan het begrip 'postkapitalisme' invulling geeft is een voorbeeld van speculatief en romantisch denken. Ook op veel andere onderdelen van het boek is dat romantische en speculatieve denken terug te vinden. Zo zegt Mason, in de ban van de mogelijkheden van 'gratis' informatie, onder meer over de staat: "Die wordt in de loop der tijd waarschijnlijk steeds minder machtig - om uiteindelijk zijn taken door de samenleving overgenomen te zien worden".

Rijnlands model

Het is de verdienste van Paul Mason dat het hem gelukt is om met zijn boek in de Angelsaksische wereld een discussie op gang te brengen over het neoliberalisme en de toekomst van het kapitalistisch systeem. De lovende woorden die in de Angelsaksische wereld door onder meer Naomi Klein en Slavoj Žižek over het boek zijn geuit zijn daar getuigen van. De vraag is evenwel of de door Mason gesignaleerde ontwikkelingen en zijn schets van het 'postkapitalisme' ook voor het Europees continent enige waarde hebben. Ik denk van niet. Daarvoor blijft het boek te veel hangen in een journalistiek product waarbij tal van ontwikkelingen de revue passeren zonder daar een doordachte analyse van te geven en tot een coherente, robuuste visie te komen. Het kapitalisme hoeft evenwel niet op zijn Angelsaksisch te worden voortgezet, noch te worden voortgezet door het postkapitalisme. Het kan ook heel goed op zijn Rijnlands. Zeker nu het Verenigd Koninkrijk besloten heeft zijn eigen weg te gaan (Brexit), ligt er een uitgelezen kans om het Rijnlands model, waar Mason op geen enkele wijze aandacht aan besteed, opnieuw een impuls te geven. In het Rijnlands model (sociale markt economie) staat niet de Amerikaanse obsessie voor aandeelhouderswaarde en korte termijnwinsten centraal, maar continuïteit voor alle betrokkenen.

Paul Mason, *'Postkapitalisme. Een gids voor de toekomst'*, De Bezige Bij, 303 pagina's, 2016, € 29,90